

Тема УЯВЛЕННЯ ПРО ГРОМАДУ ТА РОБОТА В НІЙ

1. Поняття громади (общини, спільноти).
2. Типи громад.
3. Межі та функції громади.
4. Структура громади: формальні та неформальні характеристики.
5. Робота в громаді: український контекст.

Розмірковуючи над поняттям «громада», слід звернутися до Оксфордського тлумачного словника А.С.Хорнбі, в якому громада (community) визначається як група людей, що об'єднана спільним походженням, расою, соціальним станом, релігійними переконаннями та місцем проживання – районом, населеним пунктом тощо, де розташована низка соціальних інститутів: сім'я, школа, церква, організації сфери дозвілля та медицини.

У соціології громада переважно розглядається як спільнота - об'єднання людей з метою соціальної взаємодії. В основі утворення й функціонування соціальних спільнот лежать різноманітні чинники, особливості, ознаки: суспільний поділ праці, сфера й характер діяльності, стабільність інтересів, потреб, цілей, завдань; походження, культури, менталітет.

Громада – це групово соціальна спільнота, члени котрої поділяють єдину територію, об'єднані повсякденними регулярними стосунками. Вона відрізняється від інших спільнот індивідуальністю та емоційністю внутрішніх зв'язків, що обумовлюється родовими, сусідськими та товариськими взаємостосунками, культурою, замкнутістю системи.

Зарубіжні вчені поділяють громади за такими рисами (типами):

1. Громада зі спільними рисами може базуватися на таких речах, як спільна етнічна група, спільна релігія, спільна культура або спільна мова.

2. Громада зі спільними інтересами базується на можливості поділяти інтереси у спільних предметах, ідеях та діяльності. Сюди відносяться приклади бізнесової громади, наукової громади та мистецької громади.

3. Громада зі спільними потребами базується на необхідності поділяти спільні проблеми та потреби. Деякі приклади включають громаду людей з зоровими вадами (Софія у Львові), малозабезпечених людей, або інвалідів чи ветеранів війни.

4. Географічна громада базується на певній географічній місцевості, в межах якої люди живуть і мають соціальну взаємодію та спільну психологічну тотожність.

У нашій країні офіційно вживають поняття «територіальна громада». Конституція України розглядає її як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.

У ст. 1 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997) визначено, що територіальна громада - це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Однак вітчизняними вченими це визначення вважається дещо формальним вже хоча б тому, що проста сукупність мешканців населеного пункту, не поєднаних жодними іншими інтересами, не може становити ефективну громаду. Мешканці населеного пункту, формально отримавши визначення «територіальної громади» за формою, навряд чи одразу ж можуть стати нею за суттю. Громада повинна мати, крім спільного простору проживання, ще й цілий ряд

інших спільних інтересів: інфраструктуру, потребу в послугах певної якості та їх задоволення, відчувати свою визначальну роль у виробленні місцевої політики тощо.

При вивченні даної теми слід звернути увагу на такі підходи до розуміння громади як:

- соціологічний;
- політико-правовий;
- соціально-педагогічний.

За свідченнями істориків, первісні громади утворилися на південно-українських землях Київської Русі. В українських письмових джерелах вони згадуються як верв, мир, село.

У 1530 - 1540-х роках українське міщанство, спираючись на досвід об'єднання зусиль для вирішення різних проблем, що існував у сільських громадах та цехових ремісничих групах, створює у Львові та Луцьку братства - національно-релігійні організації міщан, духовенства та селян. Організаційно вони, як і всі подібні утворення, будувалися на основі волевиявлення окремих осіб, що, за свідченням С.Войтовича та Л.Гурської, дає підстави говорити про них, як своєрідні громади. Однією з провідних форм функціонування братств були зібрання. На них обиралася старшина – «старші брати», які відповідали за організаційну та фінансову роботу братств, обговорювалися різноманітні питання просвітницької та філантропічної діяльності.

Свою головну мету братчики бачили у збереженні етнічної самобутності українського народу. Провідним засобом для її досягнення вони вважали культурно-просвітницьку діяльність. Тому однією з найважливіших турбот українських братств була шкільна справа.

Педагогічні погляди діячів братських шкіл були проникнуті гуманістичними ідеями, що відбилося в організації навчального та виховного процесів. Ставлення вчителя до учня засновувалося на визнанні успіхів останнього. Велику увагу братства приділяли соціальній підтримці найменш захищених представників суспільства - старих, інвалідів, бездомних, сиріт.

Найбільш активно в українських письмових джерелах ХУ-ХІХ ст. згадується селянська громада з її звичаєвим правом та своєрідними традиціями соціальної підтримки бідних і знедолених. Сільська громада, зберігаючи певну спадкоємність з давньоруською общиною, відігравала роль станової організації селянства, що регулювала усі аспекти його життєдіяльності. Її характерною рисою була взаємодопомога, яка виявлялася у численних формах та обрядах життєвого циклу від народження людини до її поховання. Заснована на відповідальності членів громади «один за одного», взаємодопомога в громаді забезпечувала колективний захист честі й власності кожного члена громади.

З кінця 50-х років ХІХ століття в Україні набуває розвитку національно-визвольний рух у вигляді напівлегальних культурно-освітніх організацій (гуртків), які називалися «Громадами». Вони об'єднували прогресивних представників української інтелігенції. Діяльність громад проявилася найвиразніше через видавничу, просвітницьку роботу серед народу, зокрема в читанні лекцій, організації курсів, гуртків.

Важливу роль у соціально-культурному розвитку сільських громад відіграло також товариство «Просвіта». Засноване у 1868 році групою львівських студентів під проводом Анатолія Вахнянина та Омеляна Огоновського, воно ставило своєю метою підвищення культурного та освітнього рівня селянства.

У 60-80 роки ХХ ст. в Україні, як складовій СРСР, починається організація соціально-

педагогічної роботи з дітьми, молоддю та сім'ями за місцем проживання (у сімейно-сусідських спільнотах). Основними складовими системи соціально-педагогічної роботи за місцем проживання стають державні заклади (школи, позашкільні, культурно-освітні, спортивні заклади тощо), сім'я та громадськість. Саме у 60-і роки з метою створення умов для організації змістовного дозвілля дітей та молоді починають працювати кімнати школярів при житлово-експлуатаційних конторах. Разом з цим, переважно у мікрорайонах великих міст, починають створюватися підліткові клуби за місцем проживання як осередки соціально-педагогічної роботи з дітьми та сім'ями у межах територіальної громади.

Соціально-економічні зміни, які відбулися в Україні на початку 90-х років, курс держави на побудову громадянського суспільства, сприяли переосмисленню соціально-педагогічної роботи в країні. У 1993 році започатковано створення соціальних служб для молоді, які сьогодні є тими державними структурами, що реалізують соціальну політику шляхом надання різних видів допомоги та соціальних послуг дітям, молоді та сім'ям саме у межах територіальних громад. Для забезпечення різних напрямів соціальної роботи з населенням створено різноманітні спеціалізовані соціальні служби: кризові центри, центри соціальної реабілітації для дітей та молоді з обмеженими функціональними можливостями, центри сім'ї, клубні об'єднання за місцем проживання тощо.

Отже, в Україні ми маємо багатий історичний досвід соціальної роботи в громаді, який формувався протягом кількох століть. Більшість традицій та форм такої роботи в громаді збереглися й донині з окремими видозмінами та вдосконаленнями. Тому сьогодні діяльність фахівців соціальної сфери, які реалізують різноманітні соціальні програми у різних спільнотах, має, перш за все, базуватися на знанні історичних витоків добродійної, соціально-просвітницької та соціально-культурної роботи українських громад.